

Stichting wAarde

Climate Wall

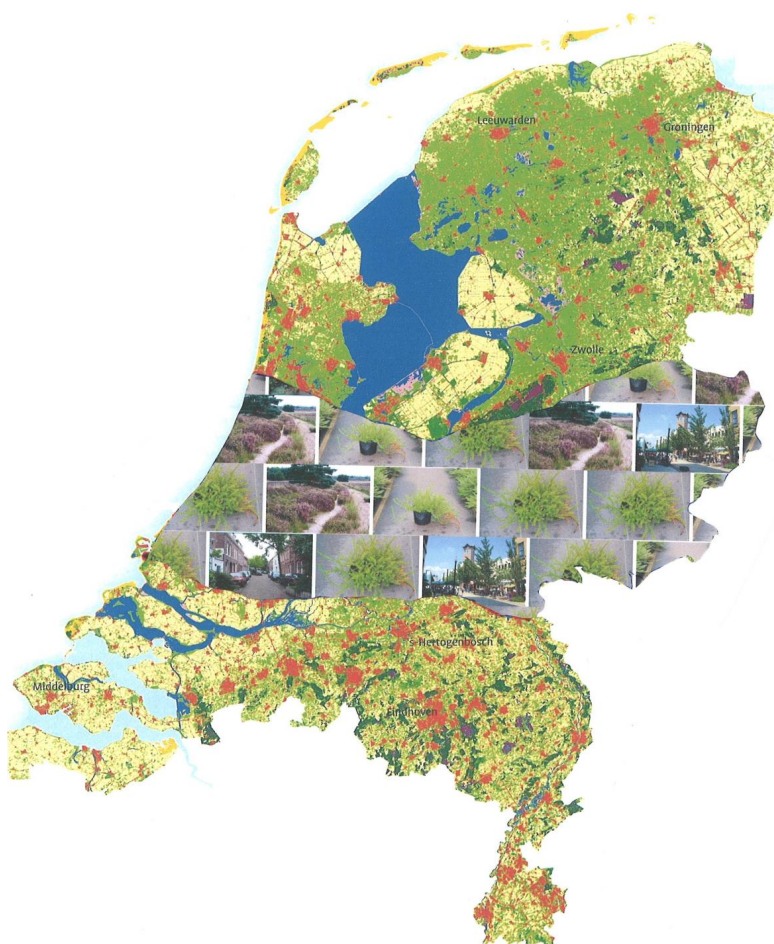

Chronicles of Climate Change

Klimaatmuur

Kronieken van
Klimaatverandering

Kunst, Klimaat en Burgerwetenschap

Presentatiemap
Oktober 2017

*‘Een zeer creatief project dat op een
participatieve manier klimaatverandering
zichtbaar maakt en dicht bij de mensen brengt.’*

Herman Wijffels
vml. Voorzitter S.E.R

*‘Een geweldig initiatief en een hele leuke
manier om burgers te verbinden met
klimaatverandering.’*

Prof. Bram Bregman
Focal Point - Nationaal Aanspreekpunt - van het
IPCC in Nederland, 2006 - 2015

Kunst en Participatie, Betrokkenheid en Burgerwetenschap

Samenvatting

De Klimaatmuur en de daaraan gerelateerde *Kronieken van Klimaatverandering* zetten zoden aan de dijk.

Ze vormen één groot, samenhangend initiatief, waarin landschapskunst, publieksparticipatie en burgerwetenschap elkaar versterken.

De Klimaatmuur is een landschapskunstwerk, bestaande uit een strook Kraaiheideplantjes die – bij wijze van *verdedigingslinie tegen de klimaatverandering* - door duizenden burgers wordt geplant, in tuintjes, bermen, balkons en parken, binnen een ruim 50 kilometer brede strook die dwars door ons land loopt, van de Noordzeekust naar de Duitse grens.

De Kronieken van Klimaatverandering

betreffen de verslaglegging door de – bij het kunstwerk betrokken - ‘wakers van de muur’. Deze kronieken bieden een samenlevingsbrede, journalistieke inkijk in de beleving van *klimaatverandering in progress*, over een periode van vele jaren. Zij vormen de bouwstenen voor een uniek traject van burgerwetenschap.

Doelstelling

Het initiatief richt zich op *long-term-momentum*, met een intensieve, meerjarige betrokkenheid van 4.000 mensen, een ‘reguliere’, meerjarige betrokkenheid van 14.000 mensen, en een aantoonbaar mediabereik van tenminste 3 miljoen Nederlanders.

Organisatie

Het project is een initiatief van Stichting wAarde, en zal door deze stichting in samenwerking met tal van maatschappelijke partners worden uitgevoerd, onder aansturing van een onafhankelijke Stuurgroep van deskundigen op het gebied van kunst, duurzaamheid en wetenschap.

COP 23

Dit initiatief wordt formeel gepresenteerd op de Bonn Climate Change Conference van het UNFCCC – the United Nations Framework Convention on Climate Change –, in november 2017.

Beleving en Momentum

De missie

Klimaatverandering is voor veel mensen een abstract begrip. Je leest erover in de krant of in rapporten. Je hoort erover langs het voetbalveld, aan de borrel of bij feestjes. Je leest erover, je hoort erover, maar je ziet er zelf weinig van. En toch ... sluipt het je leven binnen.

De Klimaatmuur - met de daaraan gerelateerde *Kronieken van Klimaatverandering* - haakt hierop in. Door middel van het een circa 200 kilometer lang landschapskunstwerk wordt een 'still' gecreëerd, een vast herkenningspunt van heideplanten, waaraan de veranderingen, op langere termijn, worden gespiegeld. De veranderingen worden hierdoor tastbaar, zichtbaar en bespreekbaar.

Het project spreekt mensen nadrukkelijk over een lange periode aan, en betreft ze daarbij in een continu proces van co-creatie.

Dit genereert 'long-term-momentum' en commitment.

Long-term-momentum:

De inzet op 'long-term-momentum' raakt het hart van het klimaatprobleem, omdat hier sprake is van twee verschillende tijdschalen die zich moeilijk tot elkaar verhouden.

Klimaatverandering is immers een zaak van lange adem, terwijl de aandachtspanne van de samenleving vaak van korte duur is.

Het begrip 'momentum' staat voor de (sociale) dynamiek rond een beslissend ogenblik, voor een kortstondig drempelmoment.

Vanuit het perspectief van klimaatverandering en de trage, mondiale transitie naar een klimaatneutrale samenleving duurt een dergelijk 'moment' meerdere decennia. Daar is de samenleving niet op ingesteld.

Dit project beoogt, op basis van perceptiemanagement, kunst en burgerwetenschap, een 'long term momentum' te creëren.

De Klimaatmuur

De Klimaatmuur is een landschapskunstwerk van beeldend kunstenaar Cornelia Bruinewoud en Thomas van Slobbe.

Het bestaat uit een strook Kraaiheideplantjes - *Empetrum nigrum* - die (door duizenden burgers) in tuintjes, bermen, balkons en parken worden aangeplant. Deze ruim 50 kilometer brede strook loopt midden door ons land, van de Noordzeekust naar de Duitse grens. Ze markeert de zuidgrens van het verspreidingsgebied van het plantje dat 'Heidinne', ook wel Kraaiheide, genoemd wordt.

Deze grens dreigt onder druk van de klimaatverandering naar het noorden te verschuiven. Met de snelheid waarmee de opwarming van de aarde doorzet, zullen plantjes daardoor uit het kunstwerk verdwijnen. Tastbaar, zichtbaar, voor het oog van iedereen. Zo vormt *De Klimaatmuur* een verdedigingslinie tegen het sluipende proces van de klimaatverandering, groot en groen, dwars door ons land. Een baken, een kunstwerk, een monument dat vele jaren bijgehouden wordt.

In al haar eenvoud creëert de uit duizenden plantjes opgebouwde *Klimaatmuur* een sterk beeld. De vormtaal van het kunstwerk sluit aan bij de landschapskunst van kunstenaars als Richard Long en Andy Goldsworthy, en bij een installatie als de *Running Fence* van Christo en Jeanne-Claude. Het kunstwerk roept associaties op met archetypische bouwwerken als de Chinese muur en de 'Great Wall' in *Game of Thrones*, de o zo populaire serie die momenteel op HBO en op TV te zien is.

*Een machtig epos van de aarde,
met het klimaat en Nederlandse burgers in de hoofdrol.*

Participatiekunst:

De Klimaatmuur is tevens een voorbeeld van *participatiekunst*, vergelijkbaar met een aantal van de 'sociale projecten' zoals die in 2017 op de Biënnale in Venetië te zien zijn.

Met dien verstande dat bij het kunstwerk *de Klimaatmuur* alles vele malen groter is.

- Naar verwachting zullen – op termijn - tenminste 14.000 mensen een Heidinne planten.
- Daarnaast wordt voorzien in een intensievere betrokkenheid bij het project, door tenminste 4.000 actieve deelnemers, die regelmatig langs de grensstrook zullen lopen, en jaarlijks een bijdrage zullen leveren aan De Kronieken van Klimaatverandering.
- Alle deelnemers (jong en oud) krijgen – als lid van de community die rond het kunstwerk ontstaat - een certificaat van deelname, een vermelding op internet, en vier maal per jaar een digitale nieuwsbrief.
- Voor alle betrokkenen bij dit kunstwerk zal jaarlijks een reeks aanvullende kunst- en participatietrajecten worden georganiseerd, waaronder aan de Klimaatmuur gerelateerde verhalen-, foto-, en gedichtenwedstrijden. (De aldus gegenereerde inzendingen vormen de basis voor een jaarlijks uit te geven *grenskalender*.)

Kronieken van Klimaatverandering

De impact van verandering

Het leidt geen twijfel dat klimaatverandering (en de noodzakelijke transitie naar een klimaatneutrale samenleving) door de jaren heen een groot effect zal hebben op het zelf-, mens- en het wereldbeeld van Nederlandse burgers.

In *de Kronieken van Klimaatverandering* zal hiervan, door de deelnemers aan het project, verslag worden gedaan. Opdat we zien waar we mee bezig zijn, en aan de bel kunnen trekken waar en wanneer dat nodig is.

Dit gebeurt door middel van korte verhalen, foto's en gedichten, die door een redactie zullen worden verwerkt en vervolgens in de vorm van een blog op internet worden gepubliceerd.

De inzet is een jaarlijkse verslaglegging over een periode van tenminste 10 jaar ... of langer. Deelnemers kunnen – gaande het project - het stokje overdragen aan hun kinderen of vrienden.

De Kronieken van Klimaatverandering bieden een samenlevingsbrede, journalistieke inkijk in de beleving van 'klimaatverandering in progress'.

Zij vormen – als voorbeeld van 'de straatwaarde van duurzaamheid'- tevens de bouwstenen voor een uniek traject van burgerwetenschap.

Het traject van burgerwetenschap richt zich op kwalitatief onderzoek (op basis van een hermeneutisch narratieve analyse van de Kronieken) en kwantitatief onderzoek op basis van jaarlijkse vragenlijst rond geselecteerde thema's.

Op een bijeenkomst van de Koninklijke Nederlandse Akademie van Wetenschappen, d.d. 16-6-2016, over Citizen Science werd duidelijk dat men veel toekomst ziet in Burgerwetenschap. Met dank aan de opkomst van social media en de 'do-it-yourself-mentaliteit' die dezer dagen samenlevingsbreed opgeld doet.

Veel wetenschappers gaven aan dat zij zich daarbij primair laten leiden door de kaders en behoeften van hun eigen onderzoek. Betrokkenheid van burgers en aandacht in de media worden meestal als 'bijvangst' gezien.

Bij *de Kronieken van Klimaatverandering* wordt voor een andere, meer innovatieve benadering gekozen. Kunst, perceptiemanagement en wetenschap gaan hand in hand.

De beoogde betrokkenheid van burgers speelt van meet af aan een grote rol.

De drie centrale thema's

Klimaatverandering

Klimaatverandering is – zoals eerder gesteld - voor veel mensen een abstract begrip.

Het kunstwerk en het daaraan gerelateerde onderzoek dat in het kader van de Kronieken van Klimaatverandering wordt verricht, richt zich nadrukkelijk op de *eigen* waarneming (van duizenden deelnemers) van veranderingen in het weer of, bijvoorbeeld, het gedrag van dieren. Hoe verschuift de duiding hiervan in de loop der jaren? Het gevoel van (on)veiligheid? Het (on)behagen? De urgentie en bereidheid tot respons?

Biodiversiteit

Biodiversiteit wordt sterk beïnvloed door veranderingen in het klimaat. Sommige soorten passen zich aan, anderen verplaatsen zich of sterven uit. Het natuurbeleid in Nederland (en in Europa) richt zich in toenemende mate op grote, aaneengesloten gebieden en/of verbindingzones, waardoor een dynamische 'verschuiving' van ecosystemen mogelijk is.

De klimaatmuur – op het grensvlak van behoud en van verandering - maakt veranderingen zichtbaar en bespreekbaar.

Hoe verandert de beleving en betrokkenheid van burgers door de jaren heen?

Transitie

De klimaatverandering is één van de zichtbare expressies van de snel toenemende invloed van mensen op de aarde en op alles wat daar leeft, in een tijdperk dat zich laat duiden als Antropoceen.

Het is een tijdperk van natuurvervaging en van maakbaarheid, waarin veranderingen in ons denken en ons handelen onontkoombaar zijn. Zowel persoonlijk, als sociaal-economisch en cultureel.

De Kronieken van Klimaatverandering, en de daaraan verbonden onderzoeken, kunnen inzicht geven in de vraag hoe deze (noodzaak tot) verandering – door de jaren heen - door burgers wordt beleefd. En wat de invloed daarvan is op het zelf-, mens- en het wereldbeeld van Nederlandse burgers.

Internationaal

The Bonn Climate Change Conference 2017

Op maandag 5 mei 2014 hield de United Nations General Assembly een debat over *'Culture and Sustainable Development in the Post-2015 Development Agenda'*.

In aanwezigheid van onder meer de Deputy Secretary-General van de VN, de Director-General van UNESCO vergaderden high-level representatives van lidstaten van de VN - de G-77 plus China en de EU - over 'cultuur als motor voor duurzame ontwikkeling'.

Eerder al, in 2013, is dit thema eveneens uitgebreid besproken op het congres van het World Cultural Forum (de culturele tegenhanger van het meer bekende World Economic Forum dat jaarlijks in Davos bijeenkomt). Dit congres, dat werd gehouden in de Chinese stad Hangzhou, droeg de niet mis te verstane titel *'Culture: key to sustainable development'*.

Centraal tijdens beide bijeenkomsten stond het belang van cultuur, culturele diversiteit en kunst voor een wereldwijde duurzame ontwikkeling, in de komende decennia. Er werd onder meer gepleit voor *'artistic programmes'*. Met daarbij, in de General Assembly, de expliciete stellingname dat *'cultural infrastructure, such as museums and other cultural facilities, should be used as civic spaces for dialogue and social inclusion.'*

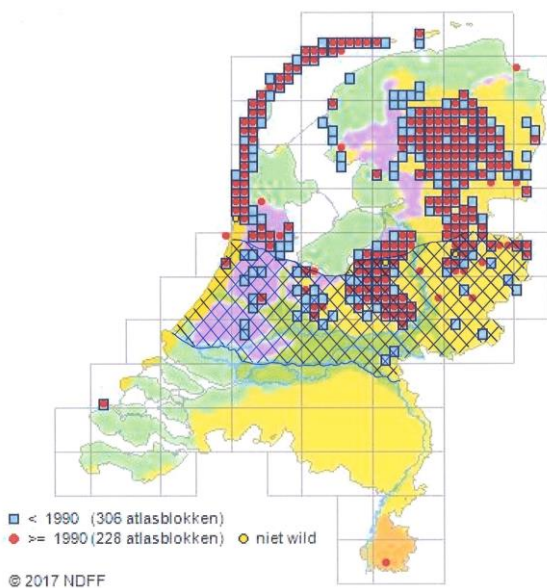
The Climate Wall en de Chronicles of Climate Change kunnen nadrukkelijk worden gezien als een invulling van deze wens.

Zowel het kunstwerk The Climate Wall als de daaraan gerelateerde Chronicles of Climate Change kunnen daartoe internationaal worden 'opgeschaald'. Immers: hoe meer landen, hoe meer mensen meedoen, hoe mooier het wordt (en hoe groter de impact van het kunstwerk kan zijn). Dit vereist enerzijds een goede afstemming en coherentie met betrekking tot aanpak, toon en presentatie, en anderzijds een, per land verschillende, locatiespecifieke ecologische, journalistieke en wetenschappelijke uitwerking.

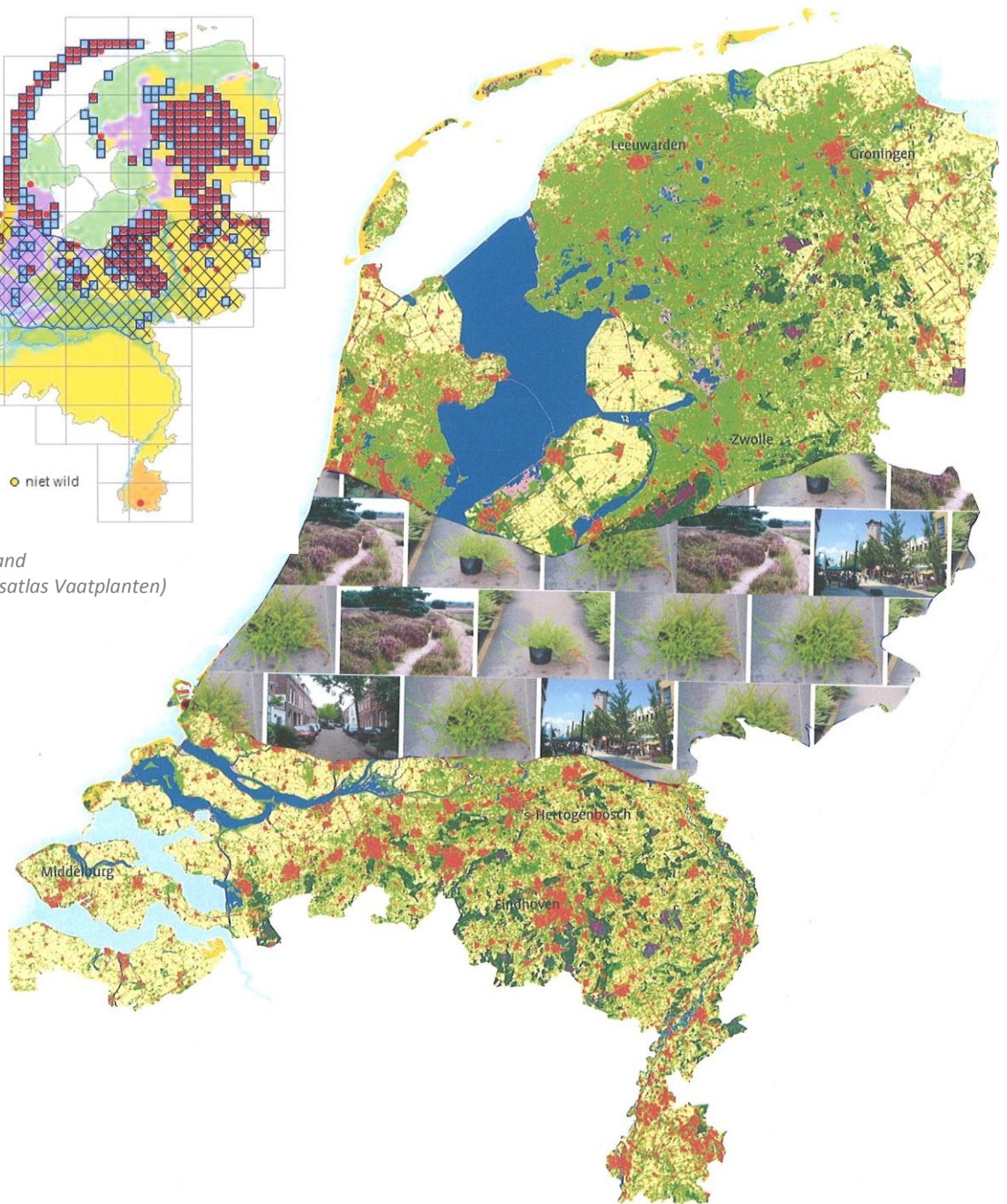
Simultaan aan de 'bouw van de muur' in Nederland, zullen verkennende gesprekken worden gevoerd met mogelijke partners in het buitenland.

Het project wordt formeel gepresenteerd op de Bonn Climate Change Conference van het UNFCCC – the United Nations Framework Convention on Climate Change – in november 2017.

Klimaatmuur (2)

*Kraaiheide in Nederland
(Floron, Verspreidingsatlas Vaatplanten)*

Bijlagen

In deze bijlagen worden een aantal aspecten van het initiatief nader uitgewerkt en toegelicht.

Dit betreft:

1. Kraaiheide (voorkomen, ecologie en klimaat)
2. Timing
3. Burgerwetenschap
 - a. Het kwalitatief onderzoek (de hermeneutisch narratieve analyse van de kronieken)
 - b. Het kwantitatief onderzoek (rond de drie geselecteerde thema's)
4. De organisatie (projectgroep, stuurgroep, aanpak, planning en financiën)

1. Kraaiheide

Kraaiheide, *Empetrum nigrum*, wordt in de volksmond ook wel Heidinne genoemd. Het is een altijdgroene, tweehuizige, kruipende of soms klimmende, wijd vertakte dwergheester, die in de eerste helft van de lente bloeit. De stengels vertonen een heel geringe jaarlijkse aanwas: de 'jaarringen' zijn minder dan een tiende millimeter dik. De bladeren blijven een paar jaar in functie. Ze staan in hun jeugd omhoog, maar nemen al snel een horizontale positie in. Aan het eind van hun leven buigen ze omlaag en na het afsterven blijven ze in die stand nog een tijdlang zitten.

Kraaiheide bewoont de koudere delen van het noordelijk halfrond (en de Andes in zuidelijk Zuid-Amerika). Door Nederland loopt de zuidgrens van het min of meer gesloten areaal, zoals aangegeven op het kleine kaartje bij het kaartbeeld. Benoorden deze grens is Kraaiheide plaatselijk algemeen op zandgronden, vooral in Zuidoost-Friesland, Noord- en West Drenthe en op de noordelijke Veluwe. Massaal groeit zij in de duinen van noordelijk Noord-Holland en een aantal van de Waddeneilanden. In de veengebieden is zij zeldzamer. Landinwaarts zijn voorposten bij Gouda, Nijmegen, Winterswijk en Enschede helemaal of bijna helemaal verloren gegaan. De plant wordt in tuinen als sierheester gebruikt, met als extra'tje dat de bessen eetbaar zijn (en lekker in de jam). Ze gedijt in plantenbakken en in tuinen, liefst op droge, voedselarme grond.

Klimaatverandering heeft effect op het verspreidingsgebied van Kraaiheide, al kan niemand precies zeggen hoe dat werkt. Als gevolg van de gestage opwarming van ons klimaat verschuift de zuidgrens van het verspreidingsgebied langzaam noordwaarts (in de komende decennia mogelijk van Midden Nederland naar Noord Nederland of noordelijker). Omdat ook veranderingen in het weerpatroon – met name de toename of afname van regen over langere perioden – en de waterhuishouding/ontkalking van de grond het voorkomen van Kraaiheide beïnvloeden, zullen de klimaateffecten niet eenduidig zijn.

Wetenschappelijk onderzoek heeft aangetoond dat verhoging van de (gemiddelde) omgevingstemperatuur niet direct tot bedreiging dan wel afsterven van de soort leidt. Het ligt complexer. Ingewikkelder. En dat komt natuurlijk omdat er allerlei andere zaken meespelen, die beïnvloed kunnen worden door klimaatverandering en – vaak via een omweg – weer van invloed zijn op het verspreidingsgebied van de Kraaiheide. Denk aan de concurrentie van andere soorten. Of de kansen op vestiging of kieming van de plant. Dit alles vormt onderwerp van observatie, van reflectie, van discussie ... en dat is precies wat er met dit project beoogd wordt.

Het kunstwerk *De Klimaatmuur* wordt 'geframed' als *een verdedigingslinie tegen de klimaatverandering*. Deze insteek vormt een goede – voor een breed publiek aansprekende – basis voor nadere gedachtevorming over, en beleving van, het effect van de voortdurende opwarming van de aarde.

Het feit dat de zuidgrens van het verspreidingsgebied van Kraaiheide dwars door ons land loopt, spreekt tot de verbeelding. Het roept bijvoorbeeld de vraag op of, en zoja tot op welke hoogte, we willen dat soorten die momenteel in Nederland voorkomen, daar ook tot in de lengte der jaren gehandhaafd moeten kunnen blijven. Want: we zien soorten komen en gaan. Sommige soorten passen zich aan, anderen verplaatsen zich of sterven uit; en onderwijl neemt de biodiversiteit met een schrikbarende snelheid af. De door Kraaiheide gevormde Klimaatmuur – op het grensvlak van behoud en van verandering – maakt veranderingen zichtbaar en bespreekbaar.

2. Timing

De Klimaatmuur en de *Kronieken van Klimaatverandering* richten zich op een actieve betrokkenheid van burgers over een periode van tenminste tien jaar.

Dit sluit conceptueel aan bij het tempo van klimaatverandering en de noodzaak tot *long-term-momentum* en creëert daarbij een unieke infrastructuur voor betrokkenheid en burgerwetenschap.

Minstens zo belangrijk is het feit dat een dergelijke lange periode - waarbij mensen die een commitment aangaan zelf opvolging moeten regelen als ze te oud worden om hun werk voort te zetten – enorm tot de verbeelding spreekt.

Illustratief is een ervaring van Stichting wAarde met een ander initiatief, waar een groep pubers ons kwam helpen met de aanplant van bomen voor een nieuw bos. De begeleider van deze jongeren zag dat de aan te planten boompjes, jong, klein en fragiel waren, en waarschuwde ons voor aanvang dat de jongeren hier waarschijnlijk helemaal geen zin in zouden hebben.

‘Als ze er al aan willen meewerken, dan verwachten ze toch dat ze er zelf ook wat aan hebben, en dat het bos dus – liefst binnen enkele maanden – helemaal volgroeid zal zijn. Jongeren willen nu eenmaal snel resultaat zien. Daar is niets aan te doen.’ En inderdaad, de aanblik van de kleine boompjes riep weinig enthousiasme op. *‘Met zulke sprietjes heb je helemaal geen bos. Je denkt toch niet dat wij die in de grond gaan zetten. Hoe lang duurt het voor die boompjes groot genoeg zijn? Dan wonen wij misschien al ergens anders.’*

Wij hadden deze vraag goed voorbereid. *‘Dat duurt wel 7.000 jaar,’* vertelden wij. *‘Zo lang duurt het voor hier een mooi, wild oerbos staat. Met wilde dieren en gigantische bomen, en varens en planten en mossen en alles wat daarbij hoort.’* We vertelden van het dichtstbijzijnde oerbos, bij Bialowieza aan de Pools - Wit Russische grens. *‘7.000 jaar?’* herhaalden de jongeren, vol verbazing en ontzag - *‘Wowww. Hoe cool is dat!’* - om vervolgens vol enthousiasme met de aanplant te beginnen.

Dit gaf eens te meer aan hoe graag mensen zich aan iets verbinden dat de macht en kracht van eeuwen durende natuurlijke processen in zich draagt. Het feit dat dit veel van hen vraagt, is daarbij meer een aanbeveling dan een hindernis.

3. Burgerwetenschap

Kwalitatief onderzoek

Kwalitatief onderzoek zal worden verricht naar de beleving van klimaatverandering door de jaren heen, over een periode van meer dan tachtig jaar.

De klimaatverandering wordt nadrukkelijk niet onderzocht als louter extern waar te nemen fenomeen. De nadruk ligt op het effect van de klimaatverandering op het zelf-, mens- en wereldbeeld van de betrokken personen door de jaren heen. Dit gebeurt op basis van een hermeneutisch narratieve analyse van de kronieken, zoals die jaarlijks door deelnemers – de ‘wakers’ van de muur - worden aangeleverd.

Ter toelichting hierop:

In haar artikel *‘Hermeneutisch narratief analyseren: creëren van mogelijkheden’* (Kwalon, tijdschrift voor kwalitatief onderzoek, d.d. 18 mei 2016) legt Merel Visse uit dat de narratieve hermeneutiek vertrekt vanuit de gedachte dat mensen verhalende levens leiden, zij zijn ‘expressive agents’ (Taylor, Carnevale & Weinstock, 2011). In onderling contact en via het uitwisselen van taal vormen en ordenen mensen ervaringen in een betekenisvol geheel (Schiff, 2006). Interpretaties fluctueren en vervormen zodra iemand nieuwe ervaringen opdoet (bijvoorbeeld met betrekking tot klimaatverandering).

Vanuit een hermeneutisch perspectief is sprake van nauwe verwevenheid van de wereld en onszelf.

Interpretatie van wat er gebeurt, verloopt via het proces van ‘thuiskomen in een situatie en erop antwoorden’ (Gadamer, 1975: 254). De narratief onderzoekers zijn niet alleen geïnteresseerd in lokale, tijd- en contextgebonden kennis. Verondersteld wordt dat het grote zich in het kleine bevindt: via singuliere ervaringen leren we, direct dan wel indirect, over algemeenheden.

Bij de analyse van de *Kronieken van Klimaatverandering* wordt gewerkt met de narratieve interpretatieve-analysemethode van Riesmann (2008).

Kwantitatief onderzoek

Alle betrokkenen bij het kunstwerk krijgen jaarlijks het verzoek één vragenlijst in te vullen.

Dit betreft een wetenschappelijke gevalideerde – statistisch analyseerbare - vragenlijst in dienst van een lopend onderzoek op één van de universiteiten in ons land, binnen één van de drie hoofdthema's van het project:

- Klimaatverandering (waarneming, duiding en beleving)
- Biodiversiteit (stabiliteit, aantasting en dynamiek)
- Transitie van mens en samenleving (persoonlijk, sociaal-economisch, cultureel,...), inclusief concrete handelingsperspectieven 'in de straat'.

Een rond de Kronieken van Klimaatverandering in te stellen Raad van Wetenschappers stelt jaarlijks vast aan welk thema en welk onderzoek in dat betreffende jaar centraal zal staan.

Deelnemers aan het project kunnen suggesties indienen.

4. Organisatie

De Klimaatmuur - en het daaraan gerelateerde concept voor *long-term-momentum* en *de Kronieken van Klimaatverandering* - is een kunstwerk van Cornelia Bruinewoud en Thomas van Slobbe. Het gehele traject is een initiatief van Stichting wAarde

Cornelia Bruinewoud is beeldend kunstenaar.

'Bruinewoud explores the essence of Time and its interaction with life and Matter. Her conceptual approach of Time - often in dialogue with philosophers and scientists - is translated in monumental paintings, as well as in related sculptures, drawings, social interactions and installations. Her work is exposed in museums and galleries in (amongst other) Amsterdam, Antwerpen, Bonn, Kleve, Paris, etc.'

Thomas van Slobbe is algemeen directeur van Stichting wAarde en projectleider van dit initiatief. Hij heeft, deels onder pseudoniem Ruben van Dijk, diverse boeken over klimaatverandering op zijn naam staan. In 2009 werd hij door Dagblad Trouw uitgeroepen tot één van de 100 invloedrijkste Nederlanders op milieugebied.

Stichting wAarde is een organisatie die zich inzet voor duurzaamheid, schoonheid en natuur. Deze organisatie heeft een ruime ervaring opgebouwd met (samenlevingsbrede) publiekscampagnes en kunst- en participatie-projecten.

De stuurgroep – die boven de projectgroep wordt geplaatst - zal bestaan uit vertegenwoordigers van betrokken – c.q. nader te betrekken – organisaties uit de werelden van kunst, duurzaamheid en wetenschap (als de Rijksacademie van Beeldende Kunsten, diverse natuurorganisaties, de Wageningen Universiteit en de Radboud Universiteit).

De wetenschappelijke begeleiding, inclusief de aansturing van de Raad van Wetenschappers, die jaarlijks de 'toewijzing' van het kwantitatieve onderzoek zal verzorgen – wordt gecoördineerd door onderzoekers van *het Institute for Science in Society* van de Radboud Universiteit te Nijmegen.

Het journalistieke aspect van de Kronieken zal, door een redactieraad, in samenspraak met een landelijk dagblad worden verzorgd.

De insteek van de Klimaatmuur en de Kronieken van Klimaatverandering is gebaseerd op het gedachtegoed van de Amerikaanse filosoof John Rawls die – in zijn boek *A Theory of Justice* – stelde dat een op verandering in de samenleving gericht initiatief pas impact heeft als deze, op termijn, zelfgenerend is en dus op eigen kracht kan voortbestaan.

Werving van deelnemers gebeurt via social media en direct mail van alle betrokken partners (die hun leden kunnen aanmoedigen om mee te doen) én via intermediaire organisaties als buurtverenigingen, scholen, sportclubs en bedrijven. Met een follow-up door free-publicity en peer-to-peer.

De doelstelling van 4.000 intensief betrokken en, op termijn, 14.000 regulier betrokken personen en een media-bereik van tenminste 3 miljoen mensen, is gebaseerd op ervaringen van Stichting wAarde met vergelijkbare publiekscampagnes, en lijkt alleszins haalbaar.

Ter financiering van het initiatief wordt extern financiële ondersteuning aangevraagd. Diverse gemeenten, bedrijven en publieksorganisaties als Consumentenbond, ANWB en Natuurmonumenten wordt de mogelijkheid geboden zich als sponsor aan het initiatief te verbinden.

Op de langere termijn zal het project meer zelfgenererend zijn; o.m. door deelnameabonnementen voor Deelnemende burgers en de verkoop van 'grenskalenders' aan een breed publiek.

Planning: Na een eerste presentatie tijdens de VN-klimaatconferentie in november 2017 is de formele start van het project in maart 2018. Het project wordt uitgevoerd in de periode maart 2018 – maart 2028, met een startfase die loopt tot november 2019.

De ambitie is om er ook na 2028 nog generaties lang mee door te gaan.

De onafhankelijke, jaarlijkse evaluatie van het project wordt verzorgd door de Radboud Universiteit.

Opwarming aarde wordt nu voelbaar

KLIMAAT Het was toch een abstractie? Iets van ver? Maar het klimaat verandert nu echt. **Thomas van Slobbe** staat erbij en kijkt er naar.

Het zal de voorpagina niet halen, en zelf had ik het ook bijna gemist. Het was een klein, vluchtig gevoel dat hooguit enkele seconden aanhield. Toch denk ik dat het van belang is.

Vorige week stond ik aan de bosrand. Het gras verdroogd, het land verdord. Onder de lindeboom lag met het uur meer sprokkelhout. De boom hield het niet vol en liet zijn takken vallen. De droogte – code rood – was ongewoon en had te maken met de opwarming van de aarde. Ik weet: een weersverschijnsel is nog geen klimaat. Ik weet ook: het één staat niet los van het ander.

Abstract begrip

Zes jaar geleden was ik hier ook. Ik zat met een vriendin op een omgevallen boom, begroeid met mos, bij het weiland. We gingen zitten en keken speurend om ons heen. Naar de varens en het struikgewas, schuin achter ons. Het bedruppelde spinnenweb. De braamstruik en de sleedoorn. En voor ons, natuurlijk, naar de blauwige gloed die over de weilanden hing.

Aan onze voeten lag een tas vol nota's en rapporten over klimaatverandering, de meeste vol strepen, vouwen, opmerkingen in de kantlijn, woorden, getallen, statistieken en abstracties. We waren eropuit gegaan om zelf eens te kijken. Oprecht. Zonder vooroordelen. Maar hoe goed we ook keken: van klimaatverandering was niets te zien.

Thomas van Slobbe
directeur
Stichting wAarde

Brand in het natuurgebied Mariäpeel bij Deurne. FOTO ANP

een abstract begrip. Je las erover in de krant of in rapporten. Je hoorde erover langs het voetbalveld, aan de borrel of bij feestjes. Het was iets voor later. Iets van ver. We dachten ook dat het zo'n vaart niet lopen zou.

Wij zijn niet meer dan eendagsvliegers in de ogen van klimaat. De geologische tijdschaal omvat miljarden jaren en klimaat verandert niet zo snel. Dat stond toen nog buiten kijf.

Indertijd, zes jaar geleden, werd ook nog flink getwijfeld of klimaatverandering wel echt bestond. Er waren sceptici, onder wie ook verstandige mensen, niet alleen maar types zoals Trump. Je kon erin geloven. Of juist niet.

En vorige week, seconden later op de meestschaal van de eeuwigheid, nog geen knip van een vinger vanuit het oogpunt van klimaat, stond ik er weer. In de schaduw van de linde. De struiken

vuurzee is dan snel gemaakt.

Twee tijdschalen

De dreiging was acuut, vorige week. En de gedachte dat dit vaker voor zou komen, greep me bij de keel. Hitte, droogte, brandgevaar. Hier, waar wij wonen. In ons eigen land.

Ik vond het eng en dat verbaasde me. Klimaatverandering was toch een kwestie van abstracties? Iets van ver? Iets van een trage, diepe tijd? Hoe kan het dat ik deze omslag in mijn leven meemaak? Zo snel. Zo ontzettend snel. In luttele jaren is de klimaatverandering van theorie tot tastbaar deel van mijn bestaan geworden.

Pas later – ik was het bijna weer vergeten – besef ik wat me overkomen is. Twee tijdschalen die elkaar ontmoeten. *History in the making*. Tegen wil en dank.

De gedachte dat dit vaker voor zou komen, greep me bij de keel. Hitte, droogte, brandgevaar.

waren iets gegroeid, maar verder was er niets veranderd.

De brandweer had gewaarschuwd voor snel uitbreidende natuurbranden. Toen ik zo om me heen keek, leek me dat niet overdreven. Het was echt kruk-droog. Je moest er niet aan denken dat iemand hier een brandend peukje uit de auto zou gooien. Of dat ergens een glasscherf lag die onverhoopt het zonlicht zou vangen. De stap van vonk naar

*Stichting wAarde,
Thomas van Slobbe
2017*

www.waarde.nl